

УДК 502.335:36.226.44:336.226.46

О. О. Веклич,

д. е. н., професор, головний науковий співробітник відділу економічних проблем екологічної політики і сталого розвитку, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ ДІЄВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ПОДАТКУ НА ВИКИДИ ДВООКИСУ ВУГЛЕЦЮ

O. O. Veklych

Doctor of Economic Sciences, Professor, Principal Researcher of the Department of Economic Problems of Environmental Policy and Sustainable Development, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine, Kyiv

PROPOSALS TO STRENGTHEN THE EFFECTIVENESS OF THE APPLICATION IN UKRAINE A TAX ON CARBON DIOXIDE EMISSIONS

Розкрита низька ефективність функціонування податку на викиди двоокису вуглецю як фіскального інструменту, так і інструменту заохочення господарюючих суб'єктів до впровадження відповідних природоохоронних заходів, раціоналізації енергоспоживання. Показано, що через низький рівень поточної ставки вуглецевий податок не спрацьовує як фіскально важливий податковий інструмент, на який владні структури не звертають належну увагу в контексті збільшення обсягу надходжень від екологічного оподаткування та, відповідно, нарощення доходної бази для державних природоохоронних витрат. Визначено, що спонукання підприємств до інвестування технологічних заходів з енергозбереження має реалізовуватись завдяки механізмам державної політики регулювання викидів парникових газів, в арсеналі якої бракує економічного важеля, що створював би внутрішній стимул для українських підприємств до зменшення енергоємності їх виробництв. Тобто склалась ситуація, коли, з одного боку, в активі економічних важелів Уряду формально існує та функціонує податок на викиди двоокису вуглецю, а з другого – через низький рівень його поточної ставки він реально не спрацьовує як інструмент заохочення господарюючих суб'єктів до здійснення заходів із зменшення викидів двоокису вуглецю.

Обґрунтований та представлений комплекс системно узгоджених пропозицій для практики управління щодо підвищення дієвості вуглецевого податку та активізації його застосування в екологічній, енергетичній та кліматоохоронній політиках України. Покрокова його реалізація сприятиме: по-перше, створенню механізму спонукання підприємств до інвестування технологічних заходів з енергозбереження; по-друге, накопиченню коштів на екологорієнтовану модернізацію виробництв і проведення відповідної структурної розбудови галузей національної економіки; по-третє, формуванню і фінансово, і екологічно ефективнішої вітчизняної системи оподаткування викидів парникових газів; по-четверте, виробленню консенсусу та узгодженості організаційно-економічних механізмів екологічної та енергетичної політики не лише між

собою на рівні країни, а й згідно з вимогами глобального рівня; по-п'яте, формуванню національної кліматичної політики.

The low efficiency of functioning of the carbon dioxide emission tax as a fiscal instrument, as well as a tool for encouraging economic actors to implement appropriate environmental protection measures, rationalization of energy consumption, has been revealed. It has been shown that because of the low current rate, the carbon tax does not work as a fiscally important tax instrument, which power structures do not pay due attention in the context of increasing the amount of revenues from environmental taxation and, accordingly, increasing the revenue base for state environmental spending. It is determined that inducing enterprises to invest in technological energy saving measures should be implemented through the mechanisms of the state policy of regulating greenhouse gas emissions, in the arsenal of which there is a lack of an economic lever that would create an internal stimulus for Ukrainian enterprises to reduce the energy intensity of their productions. That is, the situation has arisen, when, on the one hand, the tax on carbon dioxide is officially functioning and functioning on the one hand, and on the other hand, due to the low level of its current rate, it really does not work as an instrument of encouraging business entities to implement measures reduction of carbon dioxide emissions.

The complex of systematically agreed proposals for management practices in increasing the efficiency of carbon tax and enhancing its application in the environmental, energy and climate protection policies of Ukraine are substantiated and presented. Step-by-step implementation of it will promote: firstly, the creation of a mechanism for encouraging enterprises to invest in technological energy saving measures; and secondly, accumulation of funds for ecologically-oriented modernization of production and conducting of the corresponding structural development of branches of the national economy; thirdly, the formation of both a financially and environmentally efficient domestic system of taxation of greenhouse gas emissions; fourthly, the development of consensus and coherence of organizational and economic mechanisms of environmental and energy policy not only among themselves at the country level, but also in accordance with the requirements of the global level; fifthly, the formation of a national climate policy.

Ключові слова: податок на викиди двоокису вуглецю, енергоємність економіки, кліматоохоронна політика, низьковуглецевий розвиток.

Keywords: a tax on carbon dioxide emissions, energy intensity of the economy, climate protection policy, low-carbon development.

Постановка проблеми. З кожним роком поглиблюється проблема зміни клімату та глобального потепління, загострюючи екологічні ризики функціонування національних економік країн світу, що зумовлює нагальність пріоритизації заходів зі скорочення викидів парникових газів. При цьому, згідно з даними Всесвітньої Метеорологічної Організації, лівова частка викидів парникових газів і 85 % ефекту потепління припадає на викиди вуглекислого газу [1]. Оскільки викиди саме вуглекислого газу виявлені як найбільш вагоме джерело забруднення атмосфери, остільки одним із таких інструментів, який вже тридцять років широко використовується розвинутими країнами для регулювання цих викидів, є податок на двоокис вуглецю (CO₂) – так званий вуглецевий податок, який запроваджено і в Україні як самостійний компонент загальної системи екологічного оподаткування.

Вуглецевий податок, як доведено зарубіжною практикою його застосування, є економічно та екологічно ефективним інструментом, спонукаючи суб'єктів господарювання до скорочення викидів діоксиду вуглецю через можливість сплати меншого обсягу податку у разі запровадження ними відповідних природоохоронних заходів, раціоналізації енергоспоживання. Крім того, відповідний скандинавський досвід показав, що, по-перше, вуглецевий податок виявляється ефективним інструментом управління попитом і поповнення бюджету, але не вносить суттєвих змін в галузеву структуру економіки; по-друге, він найбільшою мірою підходить для регулювання великого числа гомогенних джерел викидів, причому джерела та кількість викидів цього газу досить легко визначити; по-третє, вуглецевий податок вимагає виключно точного адміністрування, внесення постійних поправок до податкового законодавства в залежності від економічної ситуації та пріоритетів соціально-економічної політики.

Очевидно, що вдосконалення національної системи екологічного оподаткування, зокрема податку на двоокис вуглецю, сприятиме активізації комплексу заходів щодо скорочення викидів парникових газів і впровадження заходів з енергоефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто нагадати, що вперше вуглецевий податок був запропонований професором Масачусетського технологічного інституту (США) Девідом Вілсоном (David Gordon Wilson) в 1994 році, тобто лише пару десятиліть тому [2]. Але незважаючи на досить «молодий вік» цього податку, зазначу, що його теоретичні засади, доведений значний позитивний ефект від його застосування як регулятора скорочення викидів діоксиду вуглецю, опрацювання проблематики впливу на галузеві й макроекономічні зрушення були активно розроблені в зарубіжних фахових джерелах, які, в свою чергу, слугували потужним науково-прикладним підґрунтям для запровадження вуглецевого податку насамперед в країнах Північної Європи, а надалі – і в інших країнах-членах ОЕСР. При цьому спостерігається позитивна тенденція зростання кількості держав, що застосовують цей податок. Наприклад, Японія, Південна Корея, Південно-Африканська Республіка анонсували відповідні зміни в своїх бюджетно-податкових системах.

Тим не менше, продовжуються активні наукові розробки щодо, по-перше, удосконалення адміністрування та розміру ставки вуглецевого податку (Sachs J., Nordhaus W., Becker G., Pope C., Pezzey J., Mankiw G., Kaufman N.); по-друге, проблематики його еколого-економічної та соціальної ефективності (Smith S., Yujie Lu; Xinyuan Zhu; Qingbin Cui, Humphreys J.); по-третє, щодо дієвості застосування вуглецевого податку для протидії зміни клімату (Pearce D., Lake T., Tickell O., Neuhoff Kr.).

Аналогічною проблематикою останнє десятиріччя переймаються і українські науковці (Маслюківська О.П., Огаренко Ю.В., Гайдуцький І.П., Авраменко Н.Л., Найдено О.С., Дубовик О.С., Мартинюк І.В., Іваненко Н.П.) [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Водночас слід зазначити на серйозну нестачу вітчизняних фахових досліджень теоретико-методологічних і прикладних аспектів застосування вуглецевого податку в Україні, попри доведену його високу еколого-економічну ефективність не лише як дієвого інструменту управління в сфері енергоспоживання та охорони навколишнього природного середовища, а й одночасно як дієвого інструменту протидії зміни клімату [10].

Проте на тлі досить поодиноких і спорадичних досліджень українських фахівців варто наголосити на трьох потужних теоретико-прикладних розробках, які виділяються своєю комплексністю та значною ґрунтовністю розглянутих положень [11; 12; 13]. А чинний брак вітчизняних досліджень щодо вуглецевого податку можна пояснити, на мою думку, відсутністю активної державної позиції щодо цієї проблематики і, відповідно, слабкою інституціональною базою, хоча і Паризька угода, прийнята в 2015 р., зобов'язує всі країни докласти зусиль до стримання зростання глобальної середньої температури, і Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною передбачає, зокрема, комплекс заходів щодо скорочення викидів парникових газів і впровадження заходів з енергоефективності.

До речі, окрім необхідності виконання міжнародних зобов'язань Україною, а також наявності освіченості та перспективності мислення владомощів щодо цього питання, важливо, на мій погляд, усвідомити: затягування із запровадженням кліматоохоронних заходів призводить до того, що в майбутньому потрібно буде досягати більш високих темпів скорочень викидів, а це створить не лише технічні, а й фінансові ускладнення. З економічної точки зору найвигідніше починати скорочувати парникові викиди якомога раніше, активізуючи цей процес за допомогою регуляторних механізмів та інструментів, зокрема податку на двоокис вуглецю. Однак у вітчизняних фахових джерелах недостатньо розкритими залишаються питання обґрунтування та презентації комплексу способів і заходів щодо підвищення дієвості податку на двоокис вуглецю як дієвого стимулятора господарюючих суб'єктів до скорочення викидів діоксиду вуглецю через можливість сплати менших обсягів податку у разі запровадження ними відповідних природоохоронних заходів, раціоналізації енергоспоживання.

Тому **мета статті** полягає у формулюванні комплексу системно узгоджених пропозицій для практики управління щодо підвищення дієвості вуглецевого податку та активізації його застосування в екологічній, енергетичній та кліматоохоронній політиках України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Центр вуглецевого податку (Carbon Tax Centre)* визначає податок на викиди CO₂ «як податок на вміст вуглецю у викопному паливі» [14]. Отож, це – податок на викиди CO₂ від спалювання викопного палива. Як правило, базою оподаткування для цього виду екологічного податку є обсяги викопного палива та споживання електроенергії. Визначення бази оподаткування та оптимальної податкової ставки (тобто ціни викидів кожної тонни CO₂) є головними орієнтирами при запровадженні вуглецевого податку.

У світовій практиці величина ставки податку на двоокис вуглецю суттєво різниться між країнами, становлячи від 10 до 150 доларів США за тунну CO₂ [15], що пояснюється різницею у величині дисконтної ставки, врахуванням або неврахуванням вартості заподіяної екосистемам шкоди, різними механізмами оподаткування секторів економіки, суб'єктивною оцінкою науковцями технологічних можливостей тощо. Водночас в більшості країн, які ввели податок на двоокис вуглецю, визначення його розміру є результатом, з одного боку, економіко-політичного, а з другого – соціально-екологічного компромісу.

* Організація заснована в січні 2007 р. в США (Нью-Йорк) для просування ідеї впровадження оподаткування викидів двоокису вуглецю, а також метану та інших парникових газів з метою стримування процесу глобального потепління.

Актуальність застосування вуглецевого податку для України підтверджується наявністю значної потенційної бази оподаткування викидів вуглекислого газу і високою енергоємністю економіки. Так, за даними Державної служби статистики України, викиди підприємствами у атмосферне повітря двоокису вуглецю, є найбільшими серед всіх забруднювачів, причому з 2015 року відмічається тенденція їх до зростання: якщо сумарний обсяг викидів підприємствами у атмосферне повітря двоокису вуглецю у 2015 р. становив 138,9 млн. тонн, то в 2016 р. – вже 150,58 млн. тонн (без врахування окупованих територій Криму та Донбасу) [16; 17].

Водночас певні орієнтовні результати розрахунків ефекту від запровадження в Україні заходів з низьковуглецевого розвитку вказують на те, що вони можуть надати змогу до 2050 р. отримати позитивний вплив на зростання ВВП країни, який збільшиться на 36%. Зокрема, впровадження таких заходів у промисловості додаватиме до ВВП 28%, у теплових мережах — 3%, у житловому секторі — 4%, у секторі транспорту — 1% [18]. Таким чином, реалізація заходів національної політики щодо протидії зміні клімату може мати значний позитивний ефект від активного *структурного і технологічного оновлення економіки України* на основі новітніх світових стандартів, створення виробництв на енергоощадних технологіях. Для цього потрібна продумана комплексна стратегія низьковуглецевого розвитку країни, сформована за участю всіх основних суб'єктів соціально-економічного процесу – органів державної влади та управління, бізнес-структур, громадських організацій, наукових інститутів, незалежних експертів.

Зазначу, що в Податковому кодексі України податок на викиди двоокису вуглецю стягується зі стаціонарних джерел (здебільшого це підприємства енергетичного сектору та переробної промисловості – виробництво металу та коксу, хімічне та нафтохімічне виробництво, виробництво цементу, харчова промисловість), хоча до кінця 2014 р. відповідно до колишньої статті 244 Податкового кодексу в його старій редакції, цей податок стягувався і з пересувних джерел забруднення. Але з 2015 р. плата за викиди в атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення у разі використання палива справляється податковими агентами в залежності від обсягів і видів палива, яке реалізується або ввозиться на митну територію України та підлягає оподаткуванню у формі відповідних акцизних податків і ввізного мита.

Чинна ставка податку на викиди двоокису вуглецю становить 0,41 грн. за тону CO₂ (стаття 243.4 Податкового кодексу України) [19]. Така "копієчна" ставка податку (а в інвалютному еквіваленті – ледь більше за півтора американського центу) є просто символічною: вона *занадто мала, аби виконувати будь-яку з функцій, для якої цей податок був запроваджений*. Дана ставка не є ефективною для зменшення викидів CO₂ господарюючими суб'єктами і стимулювання інвестицій у енергозберігаючі технології та, за розрахунками, недостатньо висока, аби забезпечити значущі для бюджету податкові надходження [20]. Для порівняння: податкові надходження до бюджету Норвегії від сплати вуглецевого податку в 2004 р. становили 7,808 млрд. норвезьких крон (близько \$1,3 млрд.), що забезпечено середньою ставкою оподаткування в \$21 за тону CO₂. У 2010 р. надходження від вказаного податку, хоч і зменшилися, але все одно складають значну суму – 2,5 млрд. норвезьких крон (еквівалентно €286 млн.) [21; 22; 23].

Крім того, в Україні вуглецевим податком обліковуються лише ті суб'єкти, що мають понад 500 т викидів CO₂ на рік (лише ~60% суб'єктів), тобто окремі сектори та суб'єкти взагалі не сплачують податок за викиди CO₂. При цьому податкові надходження від сплати вуглецевого податку «розчиняються» у Державному та місцевих бюджетах. І це відбувається за відсутності належного контролю та верифікації поданих даних про викиди двоокису вуглецю.

Очевидно, що спонукання підприємств до інвестування технологічних заходів з енергозбереження має реалізовуватись завдяки механізмам державної політики регулювання викидів парникових газів, в арсеналі якої бракує економічного важеля, що створював би *внутрішній* стимул для українських підприємств до зменшення енергоємності їх виробництв. Тобто склалась ситуація, коли, з одного боку, в активі економічних важелів Уряду *формально* існує та функціонує податок на викиди двоокису вуглецю, а з другого – через низький рівень його поточної ставки він *реально* не спрацьовує як інструмент заохочення господарюючих суб'єктів до здійснення заходів із зменшення викидів двоокису вуглецю. Водночас через низький рівень поточної ставки вуглецевий податок не спрацьовує як фіскально важливий податковий інструмент, на який владні структури не звертають належну увагу в контексті збільшення обсягу надходжень від екологічного оподаткування та, відповідно, нарощення доходної бази для державних природоохоронних витрат.

Варто також зазначити, що в Податковому кодексі відсутні положення щодо порядку обчислення та адміністрування оподаткування викидів двоокису вуглецю (до речі, так само як і двох інших видів парникових газів – метану та закису азоту). Крім того, у складі загальної системи законодавчих та нормативно-правових актів в галузі охорони атмосферного повітря (зокрема в системі правових і організаційних основ й екологічних вимог регулювання викидів забруднюючих речовин) не виділяються за будь-якими ознаками викиди парникових газів або сектори/категорії джерел, встановлені Кіотським протоколом, а розрахунок фактичних викидів парникових газів і обрахунок на його підставі бази оподаткування двоокису вуглецю здійснюється на основі методичного алгоритму, який не має правового закріплення.

Однак, попри існуючу в Україні невтішну ситуацію з нормативно-правовим форматом податку на двоокис вуглецю, зважаючи на окреслену вище його перспективність та високу еколого-економічну

ефективність, доведену довготривалим позитивним зарубіжним досвідом застосування, *необхідна суттєва активізація зусиль щодо посилення його вагомості в екологічній, енергетичній та кліматоохоронній політиці України.* Для цього потрібно здійснити низку кроків науково-аналітичного і управлінсько-прикладного характеру.

По-перше, *податок мають сплачувати всі, хто споживає викопне паливо.*

По-друге, *ставка податку має залежати від вмісту вуглецю в конкретному паливі.*

По-третє, *ставка податку має стимулювати до зменшення споживання викопного палива або до переходу на його альтернативні види.* Цьому сприятиме підвищення ставок податку за викиди CO₂. Тому слід законодавчо встановити порядок і часовий графік поетапного підвищення ставок податку на CO₂ до економічно та соціально оптимального рівня, що має посилити його фіскальний потенціал і значущість для фінансової системи та стимулювання структурних змін в економіці. Важливо, щоб підвищення ставки цього податку відбувалося обґрунтовано, поступово, прозоро із вказаними чіткими етапами і регламентацією в Бюджетному кодексі України використання надходжень від нього передусім на здійснення заходів, передбачених стратегією низьковуглецевого розвитку. Поступове підвищення ставок податків на викиди парникових газів до економічно та соціально оптимального рівня надасть можливість одночасно: (i) отримувати суттєві надходження до бюджету від оподаткування викидів парникових газів; (ii) створити додаткове до існуючих джерело фінансування заходів із енергозбереження; (iii) стимулювати інвестиції підприємств у енергозберігаючі технології та розвиток відновлюваної енергетики, а отже, сприяти енергоощадному господарюванню, зниженню енергоємності національної економіки.

В зв'язку з цим на особливу увагу заслуговують результати моделювання впливу вуглецевого податку з застосуванням різних податкових категорій за період 2014–2030 рр., обґрунтовані фахівцями Інституту економіки та прогнозування НАН України. Йдеться, зокрема, про прогнозовані ними соціально-економічні наслідки удосконалення оподаткування викидів діоксиду вуглецю із застосуванням змінних (зростаючих) гіпотетичних податкових ставок – від \$3 до \$25 за тону CO₂ в період 2016–2030 рр. Наразі доходи від вуглецевого податку з 2016 по 2030 рр., за їх оцінками, складатимуть \$33,8 млрд. (за умови високого рівня оподаткування для енергетики, низького рівня оподаткування для промисловості). [12; 24]. Вочевидь, наведені економічні оцінки повинні проводитися з метою надання упереджувальної та своєчасної інформації представникам владних структур та інвесторам про ймовірні економічні наслідки від таких нововведень.

По-четверте, *зважаючи на відсутність в Україні жодного фіскального інструмента, який призводив би до скорочення викидів CO₂ в секторі автотранспорту,* доцільно реформувати систему оподаткування, зокрема завдяки введенню спеціального податку, що розраховуватиметься в залежності від обсягу викидів CO₂ автомобіля та його вартості, як це діє в усіх країнах ЄС. Такий підхід до стягнення податку є більш соціально справедливим аніж той, який залежить лише від об'єму двигуна*. *Введення спеціального податку на викиди CO₂ від автотранспорту* доцільно розраховувати в залежності від обсягу викидів CO₂ та в залежності від фактичних витрат того чи іншого виду та сорту моторного палива. Облік даного податку пропонується здійснювати за добре апробованим на практиці механізмом оподаткування моторних палив акцизом. Таким чином буде забезпечено принцип: «більше їдиш – більше споживаєш палива – більше здійснюєш викидів парникових газів – більше платиш за забруднення навколишнього середовища». Впровадження такого податку спонукатиме використання більш якісних в екологічному відношенні сортів палива, оскільки ставка даного податку має бути диференційована таким чином, що на більш екологічний сорт палива буде запроваджена менша ставка податку, що також, певною мірою, стимулюватиме розвиток вітчизняної нафтопереробної галузі.

По-п'яте, з огляду на те, що розширення арсеналу чинних податків і підвищення податкового навантаження ніколи не було популярним державним заходом, зрозуміло і те, що будь-яке збільшення податкового навантаження, особливо на енергоносії, тарифи на які постійно зростають, не є суспільно привабливим політичним рішенням. З метою забезпечення соціальної та політичної підтримки, доцільним є *запровадження вуглецевого податку в рамках еколого-податкової реформи, що надасть змогу не збільшувати сукупного податкового навантаження за рахунок одночасного зниження ставок податку на доходи чи працю* [27]. Видається також доцільним зростаючі ставки податку на двоокис вуглецю диференціювати для промисловості та населення, як це прийнято в країнах Євросоюзу (Німеччині, Швеції, Норвегії, Данії, Польщі). Водночас слід враховувати і усталений міжнародний досвід оподаткування CO₂, оскільки отримані тут здобутки та прорахунки можуть слугувати корисними орієнтирами для опрацювання в Україні дієвого інструментарію зменшення викидів двоокису вуглецю.

По-шосте, *податкові надходження від сплати вуглецевого податку мають гарантовано використовуватись за цільовим призначенням.* Тому варто запровадити механізм повернення платникам вуглецевого податку коштів, витрачених (інвестованих) ними на цілі енергозбереження, що може реалізовуватись за трьома варіантами:

1) умовного нарахування податку, коли сума податку нараховується, але не стягується, залишаючись на рахунку підприємства для цільового використання на заходи з технологічної модернізації,

* Обґрунтовані та конкретизовані пропозиції щодо запровадження в Україні податку на викиди CO₂ автомобіля, що стягується при першій реєстрації та залежить від його вартості, містяться в [25], а також у дослідженні [26].

що конкретно спрямовані на підвищення енергоефективності (наприклад, в обсязі річного приросту інвестицій у впровадження заходів з розвитку відновлюваної енергетики – за відмови від зеленого тарифу – та підвищення енергоефективності – за умови державної реєстрації у встановленому порядку таких інвестицій в уповноваженому державному органі);

2) перерахування коштів до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища (а, можливо, Державного фонду енергоефективності), з наступним поверненням їх на підприємства у вигляді грантів.

3) перерахування коштів до Пенсійного Фонду України формі зменшення відповідних внесків (згідно з механізмом проведення еколого-трудової податкової реформи).

Перевагою другого варіанту над першим є те, що в результаті видачі грантів створюється конкуренція, а отже, більш вірогідно, що підприємства будуть ефективно впроваджувати енергозберігаючі заходи задля отримання конкурентної першості.

У такі способи та завдяки реалізації запропонованого комплексу заходів неенергоємні та енергоємні галузі національного господарства не лише отримують кошти на екологоорієнтовану модернізацію, а й запрацює довгоочікуваний механізм спонукання підприємств до інвестування технологічних заходів з енергозбереження.

По-сьоме, на основі існуючих фрагментарних регулятивних актів* необхідно створити цілісну й дієву нормативно-правову базу системи регулювання викидів парникових газів, повністю адаптованих до глобальних міжнародних угод, в т.ч. Паризької угоди, та норм Європейського Союзу. Пріоритетом тут має стати комплекс законодавчих дій, нагальних для вдосконалення оподаткування викидів усіх трьох видів парникових газів. Важливо наголосити на тому, відповідні пропонувані зміни до Податкового кодексу мають бути узгоджені з адекватними поправками до Бюджетного кодексу України щодо використання коштів, отриманих від податкових надходжень за викиди парникових газів у атмосферне повітря.

Потрібно також враховувати і те, що визначення оптимальної ставки податку на двоокис вуглецю, механізмів його нарахування та стягування тощо є проблематичними та складними методологічними питаннями, які, крім того, зачіпають міждисциплінарні аспекти низки наук, зокрема економічної теорії, теорії фінансів, макро- та мікроекономіки, екології, міжнародного екологічного права, на котрих мають розумітися згадані спеціалісти. Отже, актуалізується питання стосовно відповідної кадрової підготовки потрібних фахівців.

Окрім того, очевидно, необхідна загальнонаціональна організація широкомасштабної просвітницької діяльності як для фахівців і управлінських кадрів, так і для громадськості щодо політики протидії зміні клімату, ситуації з викидами парникових газів у світі й Україні та їх можливими наслідками, участі України в кліматоохоронних заходах, а також стосовно проблематики збирання та використання податків на викиди парникових газів, питань організаційно-економічних інструментів й механізмів стимулювання енергозбереження, відповідної законодавчої бази тощо.

На останок слід зазначити, що з метою стимулювання господарюючих суб'єктів до енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та скорочення викидів парникових газів, у нинішні тяжкі економічні часи доцільне, на мою думку, запровадження низки пільг, які можуть, зокрема, передбачати:

– введення нульової ставки ввізного мита для матеріалів, обладнання, устаткування, комплектуючих до них та товарів, які будуть використовуватися під час реалізації проекту скорочення викидів парникових газів;

– тимчасове (до 2020 р.) звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій із закупівлі та імпорту окремих, критично важливих для технологічної модернізації товарів і супутніх послуг (проведення пусконаладжувальних робіт, навчання персоналу тощо), які будуть використовуватися в ході реалізації проекту скорочення викидів парникових газів (конкретний перелік товарів та послуг, що підпадають під дію зазначеної пільги, встановлюється Кабінетом Міністрів України);

– тимчасове (до 2020 р.) виключення зі складу валових доходів, що підлягають оподаткуванню, коштів та/або вартості майна, отриманих платником податку на доходи для реалізації проекту скорочення викидів парникових газів.

Зазначені пільгові режими мають надаватись на рівноправній основі будь-яким суб'єктам економічної діяльності в Україні з метою стимулювання приватних інвестицій в сферу реалізації проектів, спрямованих на скорочення викидів парникових газів, за умов: 1) офіційної реєстрації їх відповідних інвестиційних проектів; 2) здійснення постійного моніторингу за виконанням зареєстрованих проектів з боку уповноважених державних контролюючих органів; 3) встановлення юридичної відповідальності за порушення цільового використання коштів, отриманих суб'єктом економічної діяльності внаслідок надання йому відповідних пільг.

У такі способи забезпечуватиметься реальна державна підтримка суб'єктів господарювання, що запроваджують заходи з енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та скорочення викидів парникових газів.

* Перелік документів, що складають чинну нормативно-правову базу оподаткування та адміністрування викидів парникових газів, наведено в Додатку "Д" у праці [13].

Висновки. Запропонований комплекс системно узгоджених пропозицій для практики управління щодо підвищення дієвості вуглецевого податку в Україні сприятиме: по-перше, створенню механізму спонукання підприємств до інвестування технологічних заходів з енергозбереження; по-друге, накопиченню коштів на екологічно орієнтовану модернізацію виробництв і проведення відповідної структурної розбудови галузей національної економіки; по-третє, формуванню і фінансово, і екологічно ефективнішої вітчизняної системи оподаткування викидів парникових газів; по-четверте, виробленню консенсусу та узгодженості організаційно-економічних механізмів екологічної та енергетичної політики не лише між собою на рівні країни, а й згідно з вимогами глобального рівня; по-п'яте, формуванню національної кліматичної політики. Перелік політичних, економічних, екологічних, соціальних і навіть репутаційних вигод України від реалізації запропонованого комплексу пропозицій щодо удосконалення механізму реалізації вуглецевого податку може бути продовжений, однак при цьому важливо усвідомити головне – посилення дієвості цього податку, безумовно, сприятиме природоохоронному господарюванню, зниженню енергоємності національної економіки, розгортанню політики запобігання зміні клімату.

Література.

1. 10 наилучших государственных инструментов по сокращению выбросов парниковых газов в Северной Европе. Обзор / Національний екологічний центр України, CAN-International, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/CAN-EECCA-Report-RU-web3_O.pdf.
2. Carbon tax // Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Carbon_tax.
3. Маслюківська О.П. Використання податку на викиди діоксиду вуглецю як інструмент енергозбереження в Україні / О.П. Маслюківська // Економіка природокористування та охорони довкілля / Зб. наук праць РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – С. 174-180.
4. Огаренко Ю.В. Чи збирається Україна виконувати енергетичну частину Угоди про асоціацію / Ю.В. Огаренко // Європейська правда. – 2015. – 30 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2015/11/30/7041300/>
5. Гайдуцький І.П. Мотиваційний потенціал глобального антивуглецевого податку / І. П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2016. – № 1. – С. 31-34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2016_1_8.
6. Авраменко Н.Л. Екологічні податки і парниковий ефект: точки дотику / Н.Л. Авраменко, А. С. Бабич., Л. В. Олійник // Екологічні виклики і сталий розвиток: економічні, правові та екологічні аспекти: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції за загальною редакцією В.В. Назарова, М.О. Дей. – Київ: ТОВ "Формат", 2016. – С. 13-19.
7. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення / О.Є. Найденко // Економіка і суспільство. – 2016. – № 1. – С. 31-34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/105.pdf.
8. Дубовик О.Е. Налог на выбросы диоксида углерода как инструмент обеспечения устойчивого экологического развития / О. Е. Дубовик, И. В. Мартинюк // Новый университет. Серия «Экономика и право». – 2014. – № 1. – С. 21-27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1645>.
9. Іваненко Н.П. Оцінка вразливості та можливі шляхи адаптації енергетичного сектора України до зміни клімату / Н. П. Іваненко, Д. П. Сас // Проблеми загальної енергетики. – 2011. – Вип. 2. – С. 54-56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PZE_2011_2_11.
10. Appetite for change. Global business perspectives on tax and regulation for a low carbon economy / PricewaterhouseCoopers report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.co.uk/assets/pdf/appetite-for-change.pdf>.
11. Огаренко Ю. Порівняльний аналіз податку на викиди CO₂ та системи торгівлі викидами: висновки для України (Резюме) / Ю.Огаренко // Київ: Національний екологічний центр України (НЕЦУ), 2011. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/NECU_Carbon-tax-vs-ETS_UA.pdf.
12. Вдосконалення чинної системи виплат за викиди вуглецю в Україні як тимчасова політика на шляху до впровадження системи торгівлі викидами парникових газів: детальний звіт. Лондон, 4 листопада 2014 р. / Thompson Reuters Point Carbon Advisory Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrdpeter.info/uploads/media/report/0001/01/9e4ec764e861c3926cddf3930b3caf7af17c6000.pdf>.
13. Україна і політика протидії зміні клімату: економічний аспект / Аналітична доповідь. За заг. редакцією В.Р. Сіденка та О.О. Веклич. – Київ: Заповіт, 2016. – 208с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.razumkov.org.ua/upload/2016_Klimat.pdf
14. What is a Carbon Tax? Carbon Tax Centre, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carbontax.org/introduction/#what>.
15. Sumner J. Carbon Taxes: A Review of Experience and Policy Design Considerations / J. Sumner, L. Bird, and H. Smith / Technical Report NREL/TP-6A2-47312. – National Renewable Energy Laboratory. – 2009. – 38p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nrel.gov/docs/fy10osti/47312.pdf>.

16. Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2015 році (остаточні дані): статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2016 – 34 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2016/bl/06/bl_vzrpg2015pdf.zip.
17. Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у 2016 році (остаточні дані): статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2017 – 34 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2017/bl/05/bl_vzrap2016pdf.zip.
18. Княжанський В. Енергетиці потрібна декарбонізація. Профільний комітет ВРУ пропонує концепцію низьковуглецевого розвитку української економіки // День, 2016, №9-10 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/energetyci-potribna-dekarbonizaciya>.
19. Податковий кодекс України від 02.12.2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
20. Веклич О.О. Оцінювання фіскального потенціалу податку на двоокис вуглецю при змінній базі та ставці оподаткування / О.О. Веклич, О.П. Маслюківська // Фінанси України. – 2008. – №6. – С.63–69.
21. International Energy Agency. Energy Policies of IEA Countries: Norway 2005 Review. – Paris: OECD Publishing, 2005, p. 204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications>
22. Bruvoll A. Greenhouse gas emissions in Norway: do carbon taxes work? / A. Bruvoll; B. M Larsen // Discussion Papers / Statistics Norway, Research Department. – December 2002, No. 337 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp337.pdf>.
23. International Energy Agency. Energy Policies of IEA Countries: Norway Review, 2011, p.75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Norway2011_web.pdf.
24. Carbon Tax and Ukraine's international commitments. Масле А. Виконання міжнародних зобов'язань: презентація. Київ, 19 травня 2015 р. / Thompson Reuters Point Carbon Advisory Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrdpeter.info/uploads/media/report/0001/01/fbb17c30bcf7bae2f66f6aee0c07bdd8ea49961f.pdf>.
25. Пропозиції Національного екологічного центру України по реформуванню податку на транспортні засоби / Київ: Національний екологічний центр України (НЕЦУ), 2016. – 4с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://necu.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/NECU-podatok-co2.pdf>.
26. Токмиленко О. Фіскальні методи регулювання викидів CO₂ автотранспортом в Україні / О.Токмиленко // Київ: Національний екологічний центр України (НЕЦУ), 2014/ – 4с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://necu.org.ua/wpcontent/uploads/Transport-UA_v4.pdf.
27. Маслюківська О.П. Фінансування заходів по енергозбереженню від надходжень від податку на двоокис вуглецю / О.П.Маслюківська // Вісник Львівського університету. –2009. –Серія економічна. Вип. 41. –С.391-397.

References.

1. National Ecological Center of Ukraine, CAN-International (2014), “The 10 best climate mitigation measures in Northern Europe”, Review, [Online], available at: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/CAN-EЕССА-Report-RU-web3_0.pdf (Accessed 05 Sept 2018).
2. The official site of Wikipedia (2018), “Carbon tax”, [Online], available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Carbon_tax (Accessed 05 Sept 2018).
3. Masliukiv'ska, O. (2007), “Using a carbon dioxide tax as an instrument of energy saving in Ukraine”, *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony zdorov'ia.: Zb. nauk. prats' RVPS Ukrainy NAN Ukrainy*, pp. 174–180.
4. Ogarenko, Yu. (2015), “Whether Ukraine is going to fulfill the energy part of the Association Agreement”, *Yevropejs'ka pravda*, [Online], 30 November, available at: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2015/11/30/7041300/> (Accessed 05 Sept 2018).
5. Gaidutskiy, I. (2016) “Motivational potential of the global anti-carbon tax”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 31-34.
6. Avramenko, N.L. Babych, A. and Oliynyk, V. (2016), “Environmental taxes and greenhouse effect: points of contact”, *Zbirny`k materialiv mizhnarodnoyi nauково-prakty`chnoyi konferencyi “Ekologichni vy`kly`ky` i stal'y`j rozvy`tok: ekonomichni, pravovi ta ekologichni aspekty”* [Collection of materials of the international scientific and practical conference “Environmental challenges and sustainable development: economic, legal and environmental aspects”], Kyiv, Ukraine, pp. 13–19.
7. Naidenko, O.E. (2016), “Problems of environmental taxation and ways of their solution”, *Ekonomika i suspil`stvo*, vol. 1, pp. 31-34.
8. Dubovik, O.E. and Martynyuk, I.V. (2014), “Carbon dioxide tax as a tool for sustainable environmental development”, *Novyj universitet. Serija «Jekonomika i pravo»*, vol. 1, pp. 21-27.
9. Ivanenko, N.P. and Sas, D. P. (2011), “Assessment of vulnerability and possible ways of adaptation of Ukraine's energy sector to climate change”, *Problemy` zagal`noyi energety`ky,* vol. 2, pp. 54-56, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PZE_2011_2_11 (Accessed 05 Sept 2018).

10. PricewaterhouseCoopers (2007), "Appetite for change. Global business perspectives on tax and regulation for a low carbon economy", *Report*, [Online], available at: <http://www.pwc.co.uk/assets/pdf/appetite-for-change.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
11. Ogarenko, Yu. (2011), "Comparative analysis of CO2 tax and emissions trading system: conclusions for Ukraine (Summary)", *Nacional'nyj ekologichnyj centr Ukrainy*, [Online], available at: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/NECU_Carbon-tax-vs-ETS-UA.pdf (Accessed 05 Sept 2018).
12. Thompson Reuters Point Carbon Advisory Services (2014), "Improvement of the current system of payment of carbon emissions in Ukraine as a temporary policy towards the implementation of the GHG emissions trading system: a detailed report", London, November 4, [Online], available at: <http://www.ebrdpeter.info/uploads/media/report/0001/01/9e4ec764e861c3926cddf3930b3caf7af17c6000.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
13. Sidenko V.R. and Veklych O.O. (2016), *Ukraina i polityka protydyi zmini klimatu: ekonomichnyj aspekt [Ukraine and the policy of counteraction to climate change: the economic aspect]*, The center of the name Razumkov, Kyiv, Ukraine.
14. Carbon Tax Centre (2009), "What is a Carbon Tax?", [Online], available at: <http://www.carbontax.org/introduction/#what> (Accessed 05 Sept 2018).
15. Sumner, J. Bird, L. and Smith, H. (2009), "Carbon Taxes: A Review of Experience and Policy Design Considerations", National Renewable Energy Laboratory, [Online], available at: <http://www.nrel.gov/docs/fy10osti/47312.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
16. State Statistics Service of Ukraine (2016), "Emissions of pollutants and greenhouse gases into the atmosphere from stationary sources of pollution in 2015 (final data): statistical bulletin", [Online], available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2016/bl/06/bl_vzrpg2015pdf.zip (Accessed 05 Sept 2018).
17. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Emissions of pollutants and greenhouse gases into the atmosphere from stationary sources of pollution in 2016 (final data): statistical bulletin", [Online], available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2017/bl/05/bl_vzrap2016pdf.zip (Accessed 05 Sept 2018).
18. Knyazhansky, V. (2016) "Energy requires decarbonisation. The profile committee of the Verkhovna Rada offers the concept of low carbon development of the Ukrainian economy", *Den*, vol. 9–10, [Online], available at: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/energetyci-potribna-dekarbonizaciya> (Accessed 05 Sept 2018).
19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "The Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 31 August 2018).
20. Veklych, O.O. and Masliukivs'ka, O.P (2008) "Estimation of fiscal potential of carbon dioxide tax at variable base and tax rate", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 63–69.
21. International Energy Agency (2005), "Energy Policies of IEA Countries: Norway 2005 Review", OECD Publishing, [Online], available at: <http://www.iea.org/publications> (Accessed 05 Sept 2018).
22. Bruvoll, A. and Larsen, B. M. (2002) "Greenhouse gas emissions in Norway: do carbon taxes work?", *Discussion Papers Statistics Norway, Research Department*, vol. 337, [Online], available at: <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp337.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
23. International Energy Agency (2011) "Energy Policies of IEA Countries: Norway Review", [Online], available at: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Norway2011_web.pdf (Accessed 05 Sept 2018).
24. Mastle, A. (2015) "Carbon Tax and Ukraine's international commitments. Implementation of international obligations", Thompson Reuters Point Carbon Advisory Services, [Online], available at: <http://www.ebrdpeter.info/uploads/media/report/0001/01/fbb17c30bcf7bae2f66f6aee0c07bdd8ea49961f.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
25. National Ecological Center of Ukraine (2016), "Proposals of the National Ecological Center of Ukraine for the reform of the tax on vehicles", [Online], available at: <http://necu.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/NECU-podatok-co2.pdf> (Accessed 05 Sept 2018).
26. Tokmilenko, O. (2014), "Fiscal methods for regulating CO2 emissions by road in Ukraine", *Nacional'nyj ekologichnyj centr Ukrainy*, [Online], available at: http://necu.org.ua/wpcontent/uploads/Transport-UA_v4.pdf (Accessed 05 Sept 2018).
27. Masliukivs'ka O. (2009), "Financing of energy saving measures on revenues from carbon dioxide.", *Visnik Lviv Univ*, [Online], 391–397, available at: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/576/1/Masliukivska_Finansuvannia%20zakhodiv.pdf (Accessed 05 Sept 2018).

Стаття надійшла до редакції 08.09.2018 р.